

Joel Lehtonen

SIRKUS
JA PYHIMYS

Joel Lehtonen

SIRKUS
JA PYHIMYS

Joel Lehtonen

Sirkus ja pyhimys
Romaani vanhaan tyyliin

SAGA Egmont

Sirkus ja pyhimys: romaani vanhaan tyyliin

Cover illustrations: Shutterstock

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726307405

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Pelastus

In medias res: vallaton satu alkaa. Vähän kaikesta, mitä Angelika tekee, mitä hän rakastaa ja kuinka hän yht'äkkiä lennättää Tähdellä kaupunkiin tulipaloon.

Aikainen syksy. Elokuun viimeiset päivät. Koivikossa, jonka keskeltä Pähkinämäen punainen talo paistaa, lentelevät keltaiset lehdet.

Pähkinämäen tytär, nuori Angelika, seisoo puutarhansa veräjällä. Ihastelee hedelmäpuitaan. Hän on kyllä kaunis, — jätämme kumminkin jokaisen itsensä kuviteltavaksi tuon kauneuden laadun, koska kullakin on oma makunsa! Ainoastaan sen verran täytynee sanoa, että hän on kookas ja solakka, silmät siniset, niiden katse ihmeellisen avoin, nyt ihastusta sädehtivä. Tukka ei väriltään varsin kuin pellava, vaan paremminkin kuin tuores rukiinolki, hieman kihara.

Angelika ihastelee:

— Kesäomenapuissa punottavat jo hedelmät aivan kypsiltä.

Entä sitten kirsikkapuut! Onko mitään makeampaa suuhun pistää kuin tummat, mehukkaat kirsikat?

Kauniita ovat pihlajatkin, joissa tertut muuttuvat yhä iloisemman punaisiksi.

Ja siinä Angelika ajattelee jälleen puutarhansa suurentamista. Pitäisipä tänne viimein hankkia, kun hän ensi talven kuluttua pääsee tyttökoulusta ja ikävänlaisesta elämästä kaupungissa, edes yksi pähkinäpuukin, kuten täällä tietysti on aikoinaan kasvanut, koska talon nimi on Pähkinämäki...

Ajatukset häiriytyvät, sillä nyt juosta kahistaa jotain hänen luokseen, kiipeää ylös hänen esiliinaansa pitkin. Orava! Angelikan kesy orava, jonka Alvar-veikko, innokas

metsämies, toi hänelle poikasena pesästä. Sitä nyt Pyynti, talon koira, ahdistaa, nuori ja vielä tottumaton täkäläisiin tapoihin. Orava työntäytyy tavalliseen olinpaikkaansa, Angelikan esiliinan taskuun. Sitä täytyy hyväillä, sille innokkaan hellästi puhella, ja samalla torua Pyyntiä, joka kuuntelee toinen korva pystyssä kuin rukkasenpeukalo.

Ja sitten kajahtaa kartanolta toisten eläinten ääniä: karja kutsuu Angelikaa.

Hetken kuluttua seisookin hän karjatarhan aidan vieressä kädet kyynärpäihin asti suuruksessa ja katselee onnellisena, kuinka lehmät nauttivat iltajuomaansa, jonka hän on niille jauhoilla ja suolalla seannut. Sitten jakelee hän niille vielä viimeiset iltaherkut, metsästä hakemansa mehuisat tatit. Mutta tämän jälkeen, kun palvelustyttöjen lypsämä maito kuohuu kiuluihin, — itse ei Angelika lypsä, eikä varmaan tahdokaan sitä koskaan tehdä, — ja kun toiset ammut ovat jo asettuneet makuulle tarhaan, joka on täytetty melkein puolen metrin paksuudelta puhtailla pehkuilla, joten ne lepäävät kuin hyvätkin herrasväet jousipatjoilla, — kuuluu Pähkinämäen rouvan, Angelikan äidin ääni, huutaen tytärtä avuksi järjestettäessä maitokamarissa separaattoria kuntoon. Maitokamari on toisessa päässä väentupaa, joka on maalattu punaiseksi sekin. Sinne nyt Angelika kohta! Ohimennen täytyy hänen kuitenkin ensin tepsutella sanomassa hyvääyötä possuille, jotka ovat vetäytyneet olkien sisään omaan pikku asumukseensa, mutta töhähtävät hänet huomattessaan valveille, tulevat kaikki neljä ulos aitaukseensa ja kellahtavat maahan kyljelleen kuin säkit, että hän hiukan pikku oksalla niitä kutittaisi. Julmaan kohtaloon tuomitut! Niiden lihaakaan ei Angelika voi sitten syödä — ennenkuin kevättalvella!

Ja ennen kaikkea pitää vilkaista hiukan kanoja, joita asuu suuri parvi häkissä karjapihan nurkkauksessa. Kanat

nukkuvat, mutta kukko kurahtaa kuitenkin tapansa mukaan tervehdyksensä ovenluukusta ja tirkistelee perheensä ruokkijaa punertavalla silmällään.

Ja nyt menee Angelika, joka on koko päivän riennellyt edestakaisin moninaisissa askareissa, auttamaan yhtä uutteraa äitiään. Mielessä on hänellä kuitenkin jo valmiina aikomus vaihtaa kanoille vielä uutta ja puhdasta juomavettä; vanhin kana, tyhmyri, on varmaankin läikyttänyt entisen juoman vähiin. Sen hän toki muistaakin tehdä maitokamarista päästyään. Ja viimeisteltyään sitten palvelusja isäntäväen ruokapöytien kattamista juoksee hän lopuksi, ennen illalliskellon soittoa, — ateriatin ajasta kuten muustakin on varsinkin Alvar, Pähkinämäen kahdesta lapsesta vanhempi, joka nyt lukee täällä tutkintojaan, kovin täsmällinen, — nopeasti vielä sanomaan hyvää yötä kaikkein parhaalle lemmikilleen: se on hevonen nimeltään Tähti. Nuori orhi. Vaaleanpunertava, melkein valkea. Tulinen ja voimakas, mutta hiukan vauhko — kaikille muille paitsi ei Angelikalle. Rantahakaan, jossa se viettää öitä, ei ole pitkälti. Murun sokeria se nyt saa Angelikalta ja palan kovaa leipää. Sill'aikaa hiljentää separaattori ylhäällä mäellä viimeisiä hyrrääviä kierrähdyksiään, niin että karjatarhasta erottaa jo pahnolla märehdivien lehmäin kellonkalahduksia. Syöttäessään taputtelee Angelika otsalle vihaista Tähteä, joka pari kertaa tavoittaa näykkäistä vaalijaansakin... vaikka ei enää oikein tosissaan.

Ja koko ajan on kesy orava nukkunut Angelikan taskussa.

Mutta mitäs nyt?

Kuuluu ikäänkuin kirkonkellojen kuminaa!

Mitä kirkonkellot soittavat? Kaupungista, — eivät tämän kunnan kirkon kellot.

Ja näin, melkein yöllä? Ja arkena!

Kaupungissa riehuu luultavasti tulipalo.

Kaupunkiin ei Pähkinämäeltä ole enempää kuin seitsemän kilometriä.

Kuu ilmestyy yht'äkkiä kurkistamaan tuolta saaren takaa. Yh'äkkiä, vallan säikähdyttäen: sillä sekin kuumottaa suurena ja punaisena kuin tulipalo.

Kuu kohoaa nopeasti ja pienenee. Se valaa järven yli hopeana säteilevän sillan, joka johtaa, kuinka vertaisi, suoraan taivaaseen... Kuin sielujen tie...

Mutta tämä kellojen kumina!

Angelika ei halua säikähdyttää vanhempiaan siitä kertomalla. Kartanolle riennettyään kiipeää hän suoraan yliskamariin, jossa Alvar asuu. Siellä istuu Alvar jo elokuisen lampun ääressä lainopillista kurssikirjaansa lukien.

Luku ei kuitenkaan nyt oikein tahdo sujua. Elokuinen lamppu! Se näyttää hänestä, joka yleensä on niin reipas ja riehakas, ikäänkuin alakuloiselta! Hän itse on nimittäin alakuloinen: hänen on aivan pian lähdettävä Helsinkiin, luovuttava vapauksista, joita hän välisti kesälukujen lomassa on itselleen sallinut. Kesä kadonnut...

No, olkoon menneeksi! Se on selvä! ajattelee Alvar.

Tuossa hohtaa syksyinen mimosakimppu, jonka Angelika asetti tänään pöydälle hänen työlamppunsa viereen...

»Tule katsomaan, Alvar», huudahti Angelika. »Kuuluu kuin kirkonkellot soisivat kaupungissa.»

He menivät ikkunaan.

Sieltä näkyi loimotusta järven ja metsän ääri viivojen ylitse, kaupungin kohdalta.

Välisti huomaa tulenkieliäkin välkähtelevän ilmaan kuumotuksen seasta.

Angelika huudahtaa jälleen:

»Tosiaan tulipalo. Jumala varjelkoon! Suuri tulipalo, koska kirkonkellotkin soittavat! Minkälaisessa hädässä siellä ihmiset ovatkaan!»

He aukaisevat ikkunan, he kuulevat nyt heikosti myöskin palotorvien toivotusta. Kirkon harmaa torninkupu näkyy päivin tänne asti. Nyt se näkyy yölläkin: valkean tornin harmaa kupukatto punertaa joskus tulenhohteessa.

Ja lyseo kukkulalla hulmahtaa välisti näkyviin veripunaisena...

»Poloiset ihmiset!» hokee Angelika. »Minäpä ajan kaupunkiin! Siellä tarvittaisiin apua.»

Sisarukset juoksevat alas ilmoittamaan tulipalosta vanhemmilleen. Alvar kursailematta, Angelika koettaen tapahtumaa pienentää, mutta lausuen jyrkän päätöksensä ajaa kaupunkiin hätään.

Työntäpä hän jo oravankin taskustaan häkkiin, jossa se tekee herättämisestä häkeltyneenä pyörällään muutaman hyrräyksen ja painuu sitten pesäänsä.

Angelika uhkaa noutaa Tähdien laitumelta.

Turhaa oli Mikael Laurellin, Angelikan isän, pudistella päätänsä Angelikan aikomukselle:

»Onhan se kyllä ehkä hyvinkin raskas onnettomuus, mutta — lähdetköhän sinä nyt kuitenkin...»

Turhaa Alvarin yhtyä häneen väittäen, että liika väki sellaisissa tilaisuuksissa tungeksii tiellä ja että kaupungissa on palokunta tällaista hätää varten. Turhaa Cecilia-rouvan valitella, — minkä tulipalon vaaraan joutuneiden onnettomuutta sääliessään ennätti, — että Tähti oli vielä vallan mahdoton sellaiseen hälinään: se säikähtäisi siellä pahemmin kuin koskaan ennen ja lennättäisi ajajansa ellei tuleen, niin ehkä laiturilta veteen. Rouva melkein siunaili kuvitellessaan Angelikan vaaraa, — jos hänen puhettaan voi sanoa siunailuksi: sillä perhe oli vanhaa sekä herran että rouvan puolelta ja siten tottunut pitämään liialliset tunteenpurkaukset, jopa hälisevän puhetavankin, josta kuitenkin Alvar teki poikkeuksen, melkeinpä sopivaisuuden loukkauksena. Turhaa!

Kun he kaikki menivät yläkertaan ja katselivat tulipalon yltyvää loimotusta, niin Angelika kiihtyi ilmeisesti uskomaan, että hän olisi kaupungissa aivan välttämätön:

»Ajatelkaa ihmisten hätää! Enkä joudu sinne muuten kuin Tähdellä, mitäpä työhevosta. Minä tunnen Tähdän ja se minut. Minähän luotan siihen, ei se ole enää yhtään paha, kun puhuu sille kauniisti, onhan isä ja äiti sen jo nähneet. Ja se saa jäädä kaupungin syrjälle, jos se tuntuu pelkäävän. Alvar tulkoon mukaan, hän vartioi sitä, kun se on sidottu johonkin aitaan tai puuhun. Vai pelkäisikö nuori ylioppilas hevosta, joka on ollut villi? Minä tohtisin lähteä sillä vaikka ajamaan vesitynnyreitä tulipaloon.»

»So so, Angelika», vastasi Alvar. »Miesten asia on syökyä päin tulta, mertä ja vertäkin, jos tarvitaan. Pystyttäneen aina siihen, mihin nuori tyttölapsikin.»

»Vertä! Hirveitä sanoja», valitti Ceciliarouva.

Huomautamme tässä ohimennen, että kertoelma liikkuu vuosissa, jotka olivat vähää ennen vapaussotaamme, siis ajoissa, jolloin nuorisossa alkoi herätä ajatuksia karkoittaa Venäjä maastamme asevoimin.

Alvar jatkoi:

»Yksin ei tyttölapsi, reipaskaan, sinne lähde. Täytyy olla sankari mukana! Pukeuduhan nyt, Angelika, palosotilaaksi, niin mies pistää Tähtesi aisoihin, kun ensin sukaisee ylleen huonot vaatteet, jotka eivät noesta turmellu. Tosinhan se pyrstötähti enää tuskin muuta kuin ehkä pyrstöään viuhtoo, — muutenhan sitä ei olisikaan voitu jättää melkein pelkästään sinun hoitoosi, mutta tulipalo on aina tulipalo.»

»Mutta minä kuskaan sitä. Minäpä sen kesytinkin!» jatkoi Angelika. »Tähti on minun!»

Tuskin puolta tuntia, — Angelika vain siveli pari voileipää valmiista pöydästä, työnsi ne Alvarille, hyvästeli vielä nopsasti leppäkerttuja, joita hänellä oli niitäkin häkissä ruokasalissa, — sitten rattaille ja sisarukset

kiidättivät kartanolta. Pyynti räyski mukaan pääsyä, se puikki Alvarin uhkaamana pihalle takaisin. Angelika ohjaksissa. Alvar hyppelee availemassa pari porttia. Siten kuun valaisemaa tietä läheiseen kylään, joka kyyröttää tiheänä rykelmänä pitkän hiekkaharjun rinteellä. Kylä ei vielä nukkunut: piholla ja raitilla seisoskeli miehiä ja eukkoja tähystelemässä tulipaloa! Nyt ohitse hedelmätarhain, joita on melkein jokaisessa talossa, ja Angelika pingoittaa ohjaksia, vauhti kiihtyy, kaula pystyssä samoaa vaalea hevonen. Se ei säiky, sillä Angelikan sanat kuuluvat koko ajan rauhoittavina sen virkkuihin korviin.

Kun nousee kummulle, jonka juurella Tuulensilmän saha näkyy, kaikuu kirkonkellojen valittava kumina yhä selvempänä ja loimotus metsän takaa paistaa yhä kamalammin.

Cecilia-rouva Pähkinämäellä Alvarin huoneessa istahtaa tuolille, ikäänkuin jalat eivät jaksaisi hänen kevyttä painoaankaan kantaa, ja hän valittaa pelkäävänsä, että lapsille tapahtuu jokin onnettomuus. Hän ei saisi unta silmäänsä ennenkuin he tulisivat takaisin:

»Enkä voi tuota loimotustakaan katsella, se tekee niin paha!»

»Älä katsele», vastaa Mikael Laurell. »Parasta, että menemme täältä alas. Emmehän muutakaan voi. Mutta lapset ovat Luojan käsissä... Ehkäpä tässä on jokin tarkoitus... Huomasitko, miten Angelika vakuutti, että hän kenties joutuisi sinne todelliseksi avuksi. Eihän saa estää nuoria sydämiä hyvistä ja kauniista teoista.»

»Totta», myönsi rouva. »Mutta tulipalo! Tuskassa olen aina silloinkin, kun Angelika lähtee viemään apua tölleihin, joissa raivoaa tulirokko tai jokin muu vaarallinen tauti.»

Alhaalla he kaksi sitten juttelivat Angelikan hellyydestä köyhiä kohtaan... Ja siitä, ettei hänen sydämessään piillyt ylpeyden rahtuakaan... Kuinka hän lähestyi puhuttelemaan

jotain muonamiestä, jonka saappaat, kun hän tulee vainiolta, ovat saviset tai haiskahtavat työn mukaan! Angelika kättelee iloisesti jokaista vaivojen kangistamaa kouraa. Pysähtyy pakinoimaan kylän eukko-parkojen kanssa, joiden vaatteet ovat yhtä ja pelkkää paikkatilkkua, jotavastoin talontyttäretkin, kekastellen uusmuotisissa leningeissään kuin ylhäiset neidit, suvaitsevat nostaa moisille nenäänsä. Angelikalle ei muorien todellakaan tarvitse lyyhittää niin että tausta maata viistää. Niin, kotikutoisissa Angelika kulkee oikein ylpeydekseen, hänessä ei turhamaisuutta, ei kevytmielisyyttä. Silti on hänellä kyllä omapäisyyttä:

»Saipa minut», sanoo Mikael Laurell, »tuohonkin, että polttaisin kaksi piipullista vähemmän päivässä. Hän tahtoo hyvää, ja pakottaa itsensä sitä tekemään. Ahkeruus... on hänelle kaikki kaikessa... Ompelee puolittain väkisten nappeja köyhäintalon heikkopäisten hoidokkienkin paitain kauluksiin ja saa heiltä, onnettomilta, välisti palkaksi kuulla pöyristäviä törkeyksiä. Mutta ole huoletta, Cecilia: mikään karkeus ei tartu lumpeenkukkaamme...»

»Ei, sitä en pelkääkään», vastasi rouva. »Kunhan vain sairaita autellessa... taudit eivät tarttuisi häneen...»

*Mitä kaikkea tulipaloissa sattuu, ja miten
Angelika pelasti pikku pojan.*

Sillä välin Angelika ja Alvar joutuivat kaupunkiin.

Ja nyt Angelika tuli keskelle hävitystä Myllymäelle, etukaupunkiin, jossa tulipalo raivosi. Eräällä pihalla törröttivät jo kahden rakennuksen savupiiput tuhkakeolla. Väkeä kuhisi, paloruiskujen tangoissa heiluivat miehet noen ja hien vallassa, palotorvet vonkuivat, kirkonkellot pauhasivat. Tuli riehui edelleen monissa taloissa. Sokeainkoulu oli vaarassa, sen katolla kiipeili palosotilaita vesisankoineen, sokeita talutettiin pakoon.

Angelikan hevonen oli korskahtanut etukaupungin reunassa vastarintaan. Se oli sidottu poppeliin syrjäisen rakennuksen seinämälle ja Alvar jäi sitä vartioimaan.

Niin, liekit loimusivat siellä, köyhälistön korttelissa. Ikkunoita räiskähti murskaksi, aukoista tuprahti tulta, savua ja pölyä. Säästyneiden talojen ruudut välkehtivät kaameaa, veripunaista valoa. Kuin manalan haamut häärivät onnettomat ja auttamaan tai katselemaan juosseet palavien rakennusten välissä. Palotornista vongahteli silloin tällöin hälyytyskone käheästi ja huikeasti kuin hirviö. Ja kirkosta, — sinne oli pari lyseolaisvintiötä tunkeutunut, kun urkuri, nuori säveltäjä, joka siellä eilisiltana oli harjoitellut uruilla, unohti lukitsematta sakariston oven, — kirkosta kumisi yhä suuren kellon läppäys.

»Teemmehän kaupungille hyvän työn», väitti toinen pojista, »herätämme vartijan palotornissa. Viime kerralla hän nukkui: hänet täytyi mennä valveille töykkäisemään.»

Siis suuri kello moukui, pojat kiikkuivat vuorotellen köydessä.

Eräällä portilla, jossa ei kuule mitään, niin rämisevät siellä vettä ajavien pyörät, hevoset korskuvat, ruiskut

jyskyttävät ja miehet huutavat toisilleen lennättäen letkuista rätiseviä suihkuja vimmattuun tuleen, palokuntalaisten kirveet halkovat ovia ja palohaat kiskovat ryminällä alas punaisia kattotelineitä, — siellä näkee Angelika Laurell pienen eukon, joka istuu maassa keskellä tietä ja on kerännyt ympärilleen suunnattoman kasan vanhoja kenkiä. Angelika koettaa viedä eukkoa pois ihmisten jaloista. Mutta eukko lukee kenkiään, puuttuisiko vielä jokunen pari. Ja kuitenkin ovat ne kymmenet kengät vanhoja, rikkonaisia, tietysti parittomiakin. Muutamats katselijoista naurelevat eukolle ja hänen kengilleen. On siinä nauhakenkää ja saapasta, pieksua ja puolikenkää, töppöstä, tohvelia ja tallukasta, kaikki rikkonaisia ja irsteileviä, pohjattomia, varrettomia, vailla anturoita ja korkoja.

»Ei hän ole ihan köyhä», sanoo joku. »Hänen muu omaisuutensa palaa, vaatteet, huonekalut ja kaikki. Ja hän on pelastanut rökkiön kenkiä.»

Angelika ravistaa eukon tajuihinsa, vaatii tietää, missä hänen asuntonsa on, kiidättää hänet sinne. Se pää rakennusta, jossa eukko asuu, ei olekaan vielä tulella. Ja niinpä hänen oikeat tavaransa tulevat Angelikan avulla pelastetuiksi.

Mutta nyt: tuossa palavan talon ikkunan takana seisoo mies, jolle palosotilaat huutavat:

»Tule klasista ulos, ovesta et pääse. Lyö klasi rikki!»

»Pokat menevät pilalle», vastaa mies eikä tule ulos.

Yleisö hätäilee, joku nauraa:

»Tuossa toinen: koko mörskä palaa häneltä, ja hän säälii ikkunapokiaan niin että mieluummin itse palaisi.»

Angelika huudahtaa:

»Kuinka te nauratte!»

Ja odottamatta palokuntalaisia sieppaa hän pihalta tuolin ja lyö ikkunan rikki. Hän saa apua: yksi palosotilaista

levittää ikkunaa ja vetää talon isännän pyörtyneenä ulos. Angelika ryhtyy valelemaan hänen harmaita kasvojaan vedellä.

Sitten tulee hänelle uutta työtä. Eräät sällit kurkottelevat rikkonaisista ikkunoista sisälle ja pistelevät taskuihinsa vierasta tavaraa. Tällaiseen suureen tulipaloon on vartioketju riittämätön. Angelika vaatii joutavat katselijat vartijoiksi ja toiset kokoamaan syrjään tavaroita, joita pikku pojat alkoivat huvikseen kuljetella sinne tänne ja survoa hauskasti ritiseviä lasiesineitä jalkoihinsakin.

Toisen rakennuksen pihalla sai Angelika kuulla, miten tulipalon oletettiin syttyneen. Juoksusta huohottava ryhmä naisia oli sen verran rauhoittunut, että saattoi puhua ja tutkia onnettomuuden syitä:

»Se oli toimittaja Ilolan poika», sanoi eräs. »Näin hänen juoksevan pihan poikki asuntoonsa, kuulin hänen huutavan: Antakaa märkää riepua, äiti! Kiireesti märkää riepua!»

»Se kiipeileekin kaikkialla, tikapuilla, ullakoilla ja katoilla», jatkoi toinen.

»Se juoksi silloin tuolta, jossa ensiksi syttyi», sanoi muudan pitkä mies paljasjaloin ja luuta olalla. »Selkään sille pitäisi antaa niin että nikertyisi.»

»Tyhjäntoimittaja on hänen isänsä. Oli lehden toimittajana. Joi, sai potkut. Ja rupesi sitten kirjailijaksi.»

»Ei maksa velkojaan. Juo minkä saa lainatuksi.»

»Ja kun saa lainatuksi, ajaa autolla.»

»Ja tänäänkin oli tapellut rouvansa kanssa. Kilvan huusivat toisilleen: Minä tapan sinut!»

»Sellaisessa kasvaakin lapsia, jotka polttavat maailman. Se poika — se varmaan vehkeili tulitikuilla! Kuka se sanoi nähneensä hänet tulitikut kourassa?»

»Mutta missä nuo onnettomat nyt ovat?» kysyi Angelika. Joku uskalsi:

»Olkoot, — kunhan oikeat ihmiset pelastuvat!»

Angelika oikaisi vartaloaan, hänen kasvonsa näyttivät kalpeilta, vaikka ympärillä kaikki paistoi punaiselta, — niin liikutettu hän oli. Solakkana, yllään tiukka, vanha, harmaa jakku, johon hän oli pukeutunut voidakseen huoletta liikkua tulipalossa, hän näytti komealta. Hän huusi:

»Ihmiskullat, vastatkaa! Olkoon Ilola mikä hyvänsä, perhe, ja hänet itsensäkin, täytyy koettaa pelastaa. Missä he asuivat?»

Hänelle selitettiin, viitottiin. Ja joku lähti juoksemaan edeltä näyttääkseen tietä.

Se talo oli jonkinmoinen pieni vuokrakasarmi. Sekin rakennuksen osa, jossa Ilolat asuivat, loimusi tulessa. Palokuntalaisia ei täällä ollut. Tuli oli päässyt irti tallirakennuksista ja tuuli oli ajanut sen ensin toiselle suunnalle.

Angelikan vaatimuksesta lyötiin ikkunat rikki, ja pari miestä tunkeutui hänen kanssaan ensimmäiseen huoneeseen. Se oli kamari, savua täynnä. Siellä ei ketään. Avattiin toinen ovi, liekit vastassa kuin seinä, — sinne ei mikään olisi päässyt, tuskin saatiin ovi jälleen kiinni. Huudeltiin Iloloita, heitä ei näkynyt missään. »Mutta lapsi! Se poika!» huudahti Angelika kamarissa epätoivoissaan. »Täytyy vielä etsiä! Eikö heillä ollut muita huoneita?»

»Ei, ainoastaan nämä kaksi.»

Tässä ei ollut paljon tarkastettavaa: vain sänky, kirjoituspöytä, — ja pöydällä pullo ja sen vieressä maassa kumollaan kaksi tuolia.

Mutta Angelika väänsi sänkyvaatteetkin nurin.

Ja silloin hän löysi alemman patjan alta pikku pojan! Hän kaappasi lapsen syliinsä ja antoi hänet ikkunasta ulos. Aikoi mennä vielä uudestaan keittiöön, mutta onneksi hänet estettiin: samassa murtui väliovi yltyneen tulen paineesta ja näytti keittiön sisustan yhtenä tulipätsinä, josta kiilui kekäleitä ja tuprusi tikahduttaen keltaisen samea savu.

Liekkien kärventämät miehet tempasivat nyt Angelikan ulos ja huusivat:

»Neiti Laurell pelasti Ilolan pojan. Vanhemmat paloivat.»

»Niin», huokasi eräs kuiva matami, »ellei mies makaa jossakin kaupungilla pöhnässä».

*Kaimo Ilola luulee olevansa nero. Niin luulevat
enimmät ihmiset: suuret itsensä suuriksi
neroiksi, pienet — ainakin hyvin
vaatimattomiksi neroiksi, muutenhan ei voitaisi
elää itseluottamuksen puutteesta. — Mitä
henkevyttä Kaimo Ilolan nerous vaalii
elääkseen, mitä velvollisuuksia yhteiskunnalla
on neroa kohtaan jotain hänellä saadakseen, ja
miten Kaimo Ilola osaa vapauttaa itsensä.
Multa mitä lopultakin tämä kaikki jyrkkä ja
itsetuntoinen nerous merkitsee?*

Kumminkin paloi ainoastaan toinen vanhemmista, äiti.

Äidin ruumiin jäännökset löydettiin sitten raunioista, mutta ei itsensä toimittaja Ilolan. Luultiin ensin hänenkin hajonneen tuhkakksi, vaikkal luultiinpa hänestä yhtä ja toista muutakin.

Todellisuudessa Kaimo Ilola olikin — paennut: siirtynyt kauas toiselle paikkakunnalle ja muuttanut nimensä!

Ja hän pakeni juuri tänä tulipaloyönä.

Vähän ennen kuin Angelika pelasti hänen poikansa, seisoi hän erään tallirakennuksen solassa; talon vuokralaisina asui näet muun muassa kolme ajuria. Siellä hän piiloitteli miehiltä, jotka tulivat pelastamaan hevosiaan ja sikojaan.

Hän oli vieläkin päissään, vaikka makasikin koko iltapuolen hutikkaansa metsässä. Mutta sen verran oli hän selvennyt, että kuuli kuinka ihmiset syytivät soimauksia hänelle itselleen ja hänen pojalleen.

Tunnontuskat vaivasivat Kaimo Ilolaa kyllä, joskin ne olivat aivan omaa laatuaan. Mutta vielä enemmän hän pelkäsi ihmisten tuomiota. Ja oli yhä katkera vaimolleen ja elämälleen tämänaamuisesta.

Ihmiset puhuivat täällä hänen rappeutumisestaan, juoppoudestaan, raakuudestaan. Hänen, entisen neron!

Hänen, jonka vaimo, perhe oli pilannut.

Hänen, joka muuten olisi voinut olla hyvin suuri, — kuten hän sittenkin tunsii olevansa! Suureksi hän olisi päässyt, jos vaimoa ei olisi ollut olemassa.

Jospa ihmiset olisivat tietäneet, mitä vikoja tuolla naisella, joka kyllä hoiteli kodin ja keitti luusopan samoista luista viisi kertaa, joka paikkasi ja parsi kymmeneen kertaan samat vaatteet, — jospa he olisivat tietäneet, mikä hänen vaimonsa oli! Suurin vika se, ettei vaimo osannut — lentää! Todellakin, lentää: inspiroitua: hän ei ymmärtänyt kirjailijaa, joksi Ilola oli sanomalehdestä lähdettyään ruvennut.

Lentämättömyydellä Ilola tarkoitti sitä, ettei vaimo käsittänyt, että Ilolan täytyi saada juoda. Niin sieluton, aatteeton hän oli! Ilolan täytyi saada joskus juoda, — ainakin kerta päivässä oikein tukeva ryyppy tai kymmenen viatonta, pienempää. Sielunsa siivekkyuden, inspirationsinsa vuoksi. Muuten ei hän osannut suunnitella kirjojaan.

Häneltä oli ilmestynyt kaksi romaania, joissa kuvattiin naisen aineellisuuden vuoksi traagilliseksi muuttunutta miestä ja mielikuvien ihannenaista, jollaiseen Ilola hankki malleja Seurahuoneen tarjoilijattarista tai kadultakin, tuoden heitä kotiinsa autolla jatkamaan juhlaa. Niistä tuomisista syttyi kotona ainakin jälkeinpäin tora, kiista, viime aikoina ilmeinen tappelu. Niin tänäänkin, edellisen yön kapakkajuhlan jälkeen. Oikein ruumiillinen tappelu! Kaimo Ilola ajoi aamulla naisseurassa kotiin, riemuiten, tietämättä mitään maailman murheista. Päässä oli hänellä — uusi kohta uuteen romaaniin, ja hän tunsii itsensä aatteistaan haltioituneeksi. Silloin vaimo turmeli kaiken: tempoi hänet siivestä alas ilmasta, pilvistä, taivaasta. Ja

höpäisi miehen, joka oli herra talossaan, karkoittamalla sieltä nuo herttaiset naiset, Kaimo Ilolan henkevän seuran. Naiset menivät. Ilola nakkeli ensin pöytäastiat pirstaleiksi permantoon, näyttäen, että hänellä oli demonisia talangeja. Ja sitten hän löi tuota sielutonta kotinautaa, joka valitti heidän varattomuuttaan, löi ja veti hiuksista pitkin lattiaa, niin että vaimo sai pahan sydänkohtauksen ja jäi puolihengettömänä sänkyyn, keittiöön, sillä siellä hän nukkui erillään poikansa kanssa, mies asui yksinään komeasti kamaria. Itse Ilola meni metsään, makasi siellä, ja joutui parhaiksi nähdäkseen kotinsa tulessa.

Kyllä Ilola hieman kärsi tunnontuskia, mutta vielä enemmän, näin aamuisen tappelun jälkeen ja pää yhä juhlista kiihtyneenä, vihaa perhettään kohtaan. Hän ei kiiruhtanut pelastamaan... ei vaikka kaikkein pahinta olisi tullut! Siinäkö kirjailijan elämäntehtävä, kutsumus: olla perheolento? Ajatella naista ja lasta? Eikö hänen täytynyt luoda henkisesti, tuottaa hengenlapsia?

Oikeastaan yhteiskunta voi tuntea itsensä ylpeäksi, kun kirjailija vain suvaitsi antaa lapselle elämän. Yhteiskunnan velvollisuus olisi sitten pitää puolestaan huoli, ettei lapsi, tuo neron lahja yhteiskunnalle, kärsisi nälkää eikä alastomuutta. Yhteiskunnan velvollisuus oli ottaa lapsi haltuunsa, elättää se...

Tietysti Kaimo Ilola uskoi jo senkin suureksi lahjaksi maailmalle, että hänellä oli poika! Tietysti hänen kyömyinen, punertava nokkansa ansaitsi jatkumisen vastaisuudessa, puhumattakaan sitten hänen hengenlahjoistaan; varsinkin hänen matemaattisista kyvyistään, joissa hän oli aikoinaan koulussa erikoistunut! Tietysti hänellekin oli lapsi välttämätön — hänen oman itsensä vuoksi! Mutta hänen mielestään olisi yhteiskunnan pitänyt hoitaa hänen poikaansa niinkuin leppälinnut käenpoikia.

Yhteiskunta ei ilmestynyt hänelle hätään.

Siispä hän antoi perheensä palaa: ihmiset täällä puhuivat ja Ilola itse uskoi, että ainakin vaimo, joka ei sydänkohtauksessaan päässyt pakoon, oli läikähtynyt tulipaloon.

Mutta pahemmin Ilola pelkäsi ihmisten tuomiota, kuten ilmaistu. Mikä häpeä!

Ja jos poika kenties olisikin pelastunut, niin — miten Ilola sen yksinään hoitaisi? Ilman vaimoa. Siitpä vasta risti tulisi hänelle, onnettomalle! Marttyyri hän olisi. Siipirikko, joka ponnisteli pois aineesta, mutta pysyisi nyt aineellisesti sidottuna — poikaansa, pakotettuna kieltäytymään omasta kutsumuksestaan.

Entä sitten se, että milloin hän vain näkisi pojan tummat silmät, muistaisi hän myöskin äidin, joka oli jäänyt vuoteeseen palamaan miehensä rusikoimana.

»Ei, pakoon! Pois tuhon paikalta! Pois koko tästä kaupungista! Menen ehkä Amerikkaan, jätän koko maan... ellen pääse sanomalehtisensoriksi: sellaiset miehet ovat nykyiselle puolivenäläiselle senaatille tervetulleet! Muutan nimeni. Saan elää huomaamatonta, vaatimatonta elämää. Piileskelen omassa huoneessani niinkuin sensorien on tapana.»

Ilola livisti palopaikalta vähän ennen kuin Angelika pelasti hänen poikansa, Samin.

Sam leikki kaskenpolttoa ja poltti monta taloa.

Angelika seisoj monenmoisten särkyneiden ja eheinä säilyneiden esineiden keskellä ja piti Ilolan poikaa kädestä. Eräät kyselivät pojan ikää. Sam vastasi täyttäneensä kuusi vuotta:

»Oikeana Maarianpäivänä, ei Marian nimipäivänä.»

Toiset säälittelivät hänen pöksyjään, joiden tausta riippui pitkinä riekaleina, ja arvelivat, että mahtoi tässä vika olla äidissäkin, lapsen asusta päättäen, vaikka myöskin isässä: maisterismiehen lapseksi ei tällaista luulisi; mutta kaipa nyt nainen saisi aina käsiinsä parsinneulan ja edes seililankaa ainoan pienokaisensa housut paikatakseen. — Eräät sanoivat: »Nyt isä hävennee silmät päästensä, kun ei tule tänne.»

»Kai hän on palanut...»

Eräs eukko sanoi säälitellen:

»Onko lapsella ikävä, kun äitikin paloi?»

Pojan silmät saivat hyvin oudon ilmeen. Mutta Angelika sanoi Samille:

»Ihmiset puhuvat roskaa, ei Samin äidillä ole hätää. Kyllä hän ilmestyy pikku Saminsa luokse.»

Sitten hän kääntyi yleisön puoleen:

»Mutta nyt, ihmiset, täytyisi ajatella, minne Sam pannaan yöksi, kuka hänet ottaa?»

Joku esitti, että pojasta pitäisi ilmoittaa viranomaisille. Olihan tuolla poliiseja. Eräs sanoi:

»Pitäisi viedä hänet köyhäntalolle. Mutta siitä tulee uusi juoksu tässä kiireessä.»

»Voithan ottaa hänet itse», sutkautti toinen. »Omaksesi.»

»Niin juuri», huudahti Angelika.

»Minulla on jo tarpeeksi vaivaa omistani», vastasi ahdistettu.